

جایگاه شهر دانش بنیان در راستای تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی

در گام دوم انقلاب اسلامی ایران

دکتر اکبر حیدری^۱، دکتر محمدتقی حیدری^۲

اولین همایش بین المللی گام دوم انقلاب؛ الگوی نظام انقلابی تمدن ساز

International Conference on the Second Step of the Revolution

چکیده

امروزه در اقتصاد دانش محور علم، فناوری، نوآوری و کارآفرینی عوامل مؤثر در رشد اقتصادی قلمداد می شوند؛ در حالی که در اقتصاد کشاورزی زمین، نیروی کار و منابع طبیعی و در اقتصاد صنعتی سرمایه، ماشین آلات و مدیریت عوامل مؤثر بر تولید و تعیین کننده استاندارد زندگی محسوب می شوند. تمامی این مسائل باعث خلق مفهوم جدیدی با عنوان «شهر دانشی» شده است. در این راستا، در سالیان اخیر شهرهای دانشی در جوامع بشری اهمیت روزافزون یافته اند. با در نظر گرفتن این موضوع و با توجه به اینکه تحقیقات این حوزه در دوران طفولیت به سر می برد، در این مقاله سعی شده که مفهوم شهر دانش بنیان در راستای دستیابی به اقتصاد مقاومتی مطرح شود. تحلیل داده ها نشان می دهد که در راستای دستیابی به این هدف، توجه به پتانسیل شهروندان و دسترسی به فناوری اطلاعات جایگاه پررنگ تری دارند.

واژگان کلیدی

اقتصاد مقاومتی، شهر دانش بنیان، شهر زنجان

بیان مسئله

با آغاز قرن بیست و یکم نظریات و بحث‌های متعددی درباره عوامل و شرایط تأثیرگذار در توسعه اقتصادی شهری و شناخت محرک‌های رقابت‌پذیری شهری در اقتصادهای پیشرفته مطرح شد. عموم این نظریات ناظر بر این واقعیت است که توسعه اقتصاد شهری و ارتقای رقابت‌پذیری شهری در گرو توسعه صنایع دانش - بنیان^۱ (نظیر: خدمات مالی، حقوقی، حسابداری و حسابرسی، فناوری اطلاعات و ارتباطات، تحقیق و توسعه R&D و آموزش عالی) و صنایع خلاق^۲ (نظیر خدمات‌رسان‌های، هنری، تفریحی، معماری و تبلیغاتی) است. بنابراین؛ مدیران شهری می‌بایست کیفیت شهرها را به گونه‌ای ارتقا دهند که «طبقه خلاق»^۳ را به خود جذب کند. این شهرها از خلاقیت و نوآوری این طبقه/گروه از افراد بهره برده، با ارتقای مزیت‌های رقابتی خود عملکرد اقتصادی بالاتری خواهند داشت. لذا شهرهای رقابتی شهرهای خلاق و دانش‌بنیان هستند و رقابت‌پذیری شهری در گرو توسعه و گسترش این صنایع است که از وجود فرایندهای جهانی شدن (نظیر گسترش بازارها از طریق امکان ارتباطی فراتر) بیشترین بهره را می‌برد. همچنین باید در نظر داشت مفهوم شهر دانش‌بنیان از جمله محدود مفاهیمی است که توسعه شهری پایدار را تضمین می‌کند. مطالعه تجربه کشورهای مختلف در زمینه طراحی و پیاده‌سازی شهرهای دانش‌بنیان حکایت از اهمیت وجود پیوند قوی و ایجاد هم‌افزایی و اعتماد میان تمامی عاملان اجتماعی، دولت، دانشگاه‌ها، صنایع و جامعه به صورت کلی دارد. در بسیاری از کشورها به منظور پیاده‌سازی شهر دانش‌بنیان، بسترسازی زیرساخت‌های فنی انجام پذیرفته است. اما باید توجه داشت که فرهنگ و ارزش‌های محلی، منابع و مشوق‌های مالی مناسب، و نیروی کار کارا نقشی کلیدی در ایجاد محیط به اشتراک‌گذاری دانش و ایجاد شهر دانش‌بنیان دارد. افزون بر این، جامعه دانشی، فضا را برای نوآوری فراهم می‌سازد. می‌توان گفت که خلاقیت و نوآوری و کسب و کارهای دانشی عامل اصلی و محوری رشد اقتصاد شهری و ملی قلمداد می‌شود، به دلیل اینکه افراد خلاق، شهرهای خلاق را به عنوان محل ایجاد کسب و کارهای دانشی و سکونتشان انتخاب می‌کنند. در واقع، می‌توان اظهار کرد پیوند بین افراد خلاق و کسب و کارهای دانش‌بنیان محیط مساعدی را برای ظهور مفهوم جدیدی در جامعه علمی با عنوان «شهر دانش بیان» و به تبع آن «جامعه دانش‌بنیان» فراهم آورده است.

1. Knowledge-intensive industries
2. Creative industries
3. Creative Class

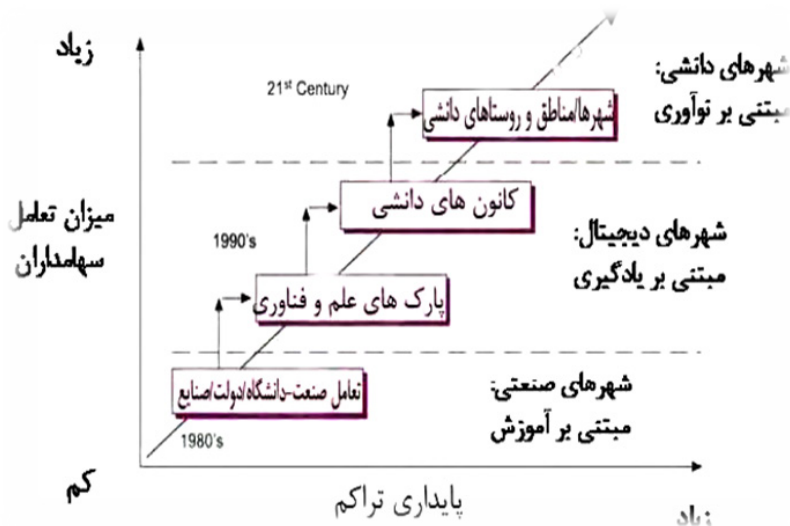
شهر زنجان نیز از این قاعده مستثنی نبوده و با توجه به جامعه تحصیل کرده و از سویی، پتانسیل‌ها و فرصت‌های خود می‌تواند با خلق شهر دانش‌بنیان به بازآفرینی مجدد و تعریف نقشی اصیل برای خود مبادرت ورزد که در این صورت، مزیت‌های ذیل را به همراه خواهد داشت: پیشگام در تولید و صنایع فرهنگی، بر خورداری از اقتصادی پایدارتر از طریق افزایش ظرفیت خود در جذب سرمایه‌گذاری خارجی و توسعه نوآوری‌های فناورانه، تجدید حیات صنایع سنتی، ارتقای صنعت گردشگری، ایجاد فرصت‌های بیشتر به منظور به اشتراک‌گذاری ثروت از طریق سرمایه‌گذاری در مراکز عمومی (پارک‌ها، باغ‌ها، حمل و نقل عمومی، تجهیزات فرهنگی و...) و در زمینه اجتماعی، ارتقای سطح خودباوری که خود پایگاهی برای سرمایه‌گذاری مجدد محلی در اقتصاد داخلی محسوب می‌شود، تعامل پایدار بین دانشگاه‌ها و مؤسسات و کارآفرینان، دسترسی تمام شهروندان به فناوری‌های نوین ارتباطات و... لذا هدف این پژوهش، تبیین جایگاه شهر زنجان در دستیاری به شهر دانش‌بنیان است.

مبانی نظری

۱. شهرهای مبتنی بر دانش: مفهومی جدید، دیدگاه‌هایی متفاوت

شهر دانش‌بنیان شهری است که هدف آن توسعه مبتنی بر دانش از طریق تشویق به ایجاد، به اشتراک‌گذاری، ارزیابی، تجدید و به روز کردن مستمر دانش از طریق تعامل پایدار شهروندان یک شهر با یکدیگر و شهروندان سایر شهرها و با پشتیبانی فرهنگ به اشتراک‌گذاری دانش، طراحی شهری مناسب و شبکه و زیرساخت‌های فناوری اطلاعات امکان‌پذیر است. (نوناکا، ۲۰۰۵) (لیف ادینسون). رویکردی مبتنی بر توسعه است که هدف آن دستیابی به توسعه شهری پایدار و پیشرفت اقتصادی است تا از این طریق شهرهایی سازگار با اقتصاد دانش‌بنیان و شهروندانی با توانایی‌های خلق، تغییر و نوآوری در دانش پرورش یابند. بررسی ادبیات موضوع شهرهای دانش‌بنیان نشان می‌دهد که دیدگاه‌ها و عقاید متفاوتی در ارتباط با این مفهوم و ویژگی‌های آن وجود دارد. به اعتقاد لیف ادینسون، شهر دانش‌بنیان شهری است که با هدف تقویت پرورش دانش طراحی شده است و شهر دانشی را این‌گونه تعریف می‌کند: شهری که به صورت هدفمند برای پرورش دانش طراحی شده است. شهر دانشی به مثابه چتری است که موجودیت‌های جغرافیایی را دربر می‌گیرد و بر تولید دانش تمرکز می‌کند.

واضح است که مفهوم شهر دانشی بیانگر دیدگاه سیستمی جامع و خلاق از شهرهاست و در این راستا، شهرها به عنوان زیستگاه‌های پویا و با تغییر و تحول پیوسته در نظر گرفته می‌شود. شهر دانشی شهری است که در پی خلق ارزش در تمام حوزه‌های خود است و باعث افزایش در استانداردهای زندگی، پشتیبانی فرهنگی و توسعه اقتصادی می‌شود (ملایی و همکاران، ۱۳۹۱: ۳). در برخی از تحقیقات نیز «شهر دانش‌بنیان» به صورت اقتصاد منطقه‌ای ناشی از صادرات با ارزش افزوده بالا حاصل از تحقیق و پژوهش، فناوری و قدرت هوش و ذکاوت تعریف شده است. این گونه شهرها در مقایسه با سایر شهرهای دارای اقتصاد پیشرفته، بیشتر روی آموزش و پرورش و تحقیق و پژوهش سرمایه‌گذاری می‌کنند (ناصری و همکاران، ۱۳۹۰: ۲). مفهوم شهر دانشی جدید و گسترده است. این مفهوم یک رشته فرعی از توسعه دانش محور K.B.D قلمداد می‌شود؛ به طوری که تمام ابعاد فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی یک شهر را دربر می‌گیرد. شهر دانشی، شهری است که در آن، حمایت بسیار ویژه و ممتاز از نخبگان داخلی و نیز بین‌المللی به منظور جذب، بهره‌گیری و رشد آنان صورت می‌گیرد و نیز جنگی شدید و حتی جهانی برای جذب و بهره‌گیری از آنان احتمال می‌رود و سپس شبکه‌های قوی مجازی برای ارتباط بین آنان ایجاد می‌شود. شکل ۱ به اجمال تکامل مفهوم شهر دانشی را در طول سال‌های اخیر نشان می‌دهد.

شکل شماره ۱: تکامل مفهومی شهر دانش‌بنیان Amidon, 2004

۲. ضرورت اقتصاد مقاومتی

ایده اقتصاد مقاومتی ابتدا از سوی رهبر معظم انقلاب مطرح شد. با توجه به تغییر موضع دشمن از دفاعی به سمت اقتصادی، چاره‌ای جز مبارزه اقتصادی نیست. به همین منظور، اقتصاد مقاومتی از سوی معظم له مطرح شد و از نظر ایشان، دشمن در موضوع تهدید اقتصادی به دنبال جدا کردن مردم از نظام اسلامی است (بیانات رهبر معظم انقلاب، ۱۳۹۲/۰۵/۰۳) در شکل زیر فرایند اثرگذاری تهدیدات دشمن در اقتصاد آورده شده است.

شکل شماره ۲: فرایند اثرگذاری تهدید دشمن در حوزه اقتصاد

شرایط و الزامات اقتصاد مقاومتی از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله العالی) به شرح ذیل بوده است:

- استفاده از همه ظرفیت‌های دولتی و مردمی؛
- مردمی کردن اقتصاد؛
- تحول در شرایط اقتصاد از طریق اجرای سیاست‌های اصل ۴۴؛
- توانمندسازی بخش خصوصی؛
- کاهش وابستگی به نفت؛
- جایگزینی درآمدهای نفتی با درآمدهای غیرنفتی؛
- بنیان‌گذاری کارهای اقتصادی بر پایه دانش و تبدیل شدن اقتصاد دانش‌بنیان به وجه غالب اقتصاد کشور؛
- حمایت از تولید ملی؛
- فعال کردن واحدهای تولیدی کوچک و متوسط؛

- تعادل در مصرف و مدیریت مصرف با جایگزینی و ترجیح تولیدات داخلی بر کالاهای خارجی؛

- مبارزه با مفساد اقتصادی؛

- مدیریت درست منابع ارزی؛

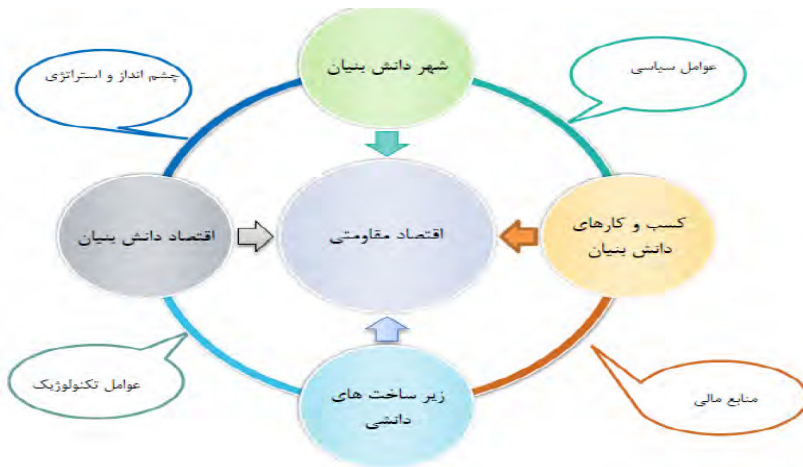
- مدیریت مصرف و فرهنگ‌سازی برای جلوگیری از اسراف؛

- استفاده حداکثری از زمان، منابع و امکانات؛

- حرکت براساس برنامه و پرهیز از تصمیم‌های خلق الساعه و تغییر مقررات؛

- صیانت از وحدت و همبستگی.

همان‌طور که در شکل بالا مشاهده می‌شود، عوامل متعددی موجب شکل‌گیری اقتصاد پایدار می‌شود که توان مقابله و مقاومت در برابر تحریم‌ها را دارد. این اقتصاد در جامعه دانش‌بنیان با شهرهای دانش‌بنیان شکل خواهد گرفت. این اقتصاد پایدار شکل گرفته در جامعه دانش‌بنیان را به تعبیر مقام معظم رهبری، می‌توان اقتصاد مقاومتی نام نهاد.

شکل شماره ۳: عوامل مؤثر در شکل‌گیری اقتصاد مقاومتی در جامعه دانش‌بنیان

۳. شهر دانش بنیان موفق و نقش آن در جاری شدن اقتصاد مقاومتی

همان‌طور که در مطالب قبل ذکر شد عوامل مختلفی در شکل‌گیری شهرهای دانش‌بنیان و نیز موفقیت این شهرها مؤثر هستند. با شکل‌گیری این ویژگی‌ها، شهرهای دانش‌بنیان موفق اقتصادی شکل خواهد گرفت که زمینه تحقق اقتصاد مقاومتی را فراهم می‌آورد و اقتصاد پایدار را به دنبال خواهد داشت. در شکل زیر به این عوامل اشاره شده است.

شکل شماره ۴: تأثیر عوامل مؤثر در شکل گیری شهرهای دانش بنیان موفق و نقش آن در اقتصاد مقاومتی (یاری، ۱۳۹۳: ۴۵)

اهمیت و ضرورت پژوهش

با توجه به سند چشم انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران با محوریت برخوردار از دانش پیشرفته، توانا در تولید علم و فناوری، متکی بر سهم برتر منابع انسانی و سرمایه اجتماعی در تولید ملی دست یافته به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه آسیای جنوب غربی (شامل آسیای میانه، قفقاز، خاورمیانه و کشورهای همسایه) با تأکید بر جنبش نرم افزاری و تولید علم شهر دانش بنیان مهم می نماید. از سویی دوران کنونی به واسطه فضای تعامل اقتصادی جدید ایجاد شده با جهان، فرصت های ویژه ای برای توسعه اقتصادی و تسریع فرایند جهانی شدن اقتصادی ایران فراهم ساخته است. از آنجایی که اقتصاد مقاومتی به عنوان رویکرد اصلی توسعه اقتصادی در ایران مدنظر قرار دارد، اتخاذ سیاست های کارآمد و متناسب با این رویکرد در فرایند جهانی شدن اقتصادی در گام اول در گروی تدقیق مفهوم اقتصاد مقاومتی و در گام های بعدی نیازمند برنامه ریزی هماهنگ و مطلوب در کلیه سطوح و بخش ها با هدف تسهیل فرایند دستیابی به اهداف مورد نظر است. اقتصاد

دانش و صنایع دانش از ویژگی‌های اقتصاد پسا صنعتی و جهانی است و از سوی دیگر، به عنوان یکی از کلیدی‌ترین رویکردها برای کاهش آسیب‌پذیری اقتصادی در اکثر متون علمی طرح می‌شود. اسناد مرتبط با چشم‌اندازها و سیاست‌های کلان ایران نیز در بخش‌های مختلف به لزوم توسعه و توجه ویژه به اقتصاد مبتنی بر دانش اشاره دارد. لذا توسعه و بالندگی اقتصاد دانش مبنای به‌طور گریزناپذیری با سیاست‌های برنامه‌ریزی منطقه‌ای و شهری در مناطق شهری گره خورده است. ضرورت ایجاد کمیته دانش بنیان در راستای اقتصاد مقاومتی به شرح ذیل است:

جدول شماره ۱: ضرورت موضوع پژوهش

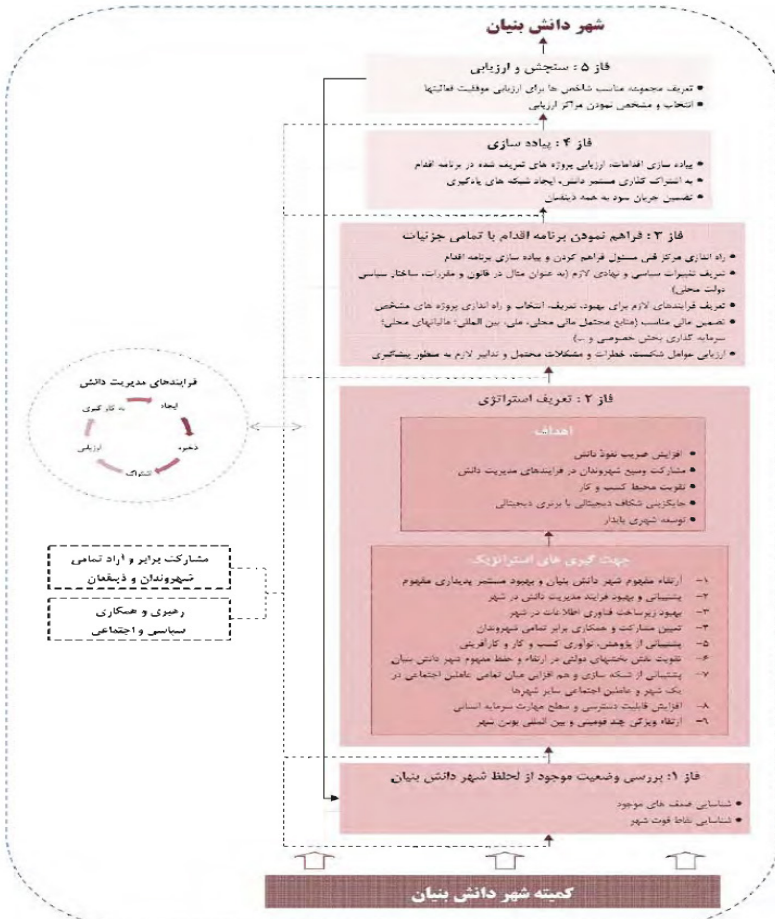
توضیحات	ضرورت
تجارب جهانی نشان می‌دهد که مدیریت شهری می‌بایست در جهت ایجاد درآمدهای پایدار خود و به منظور رونق اقتصادی، اشتغال‌زایی در عرصه توسعه اقتصاد محلی نقش فعال‌تری ایفا کند. این امر به‌ویژه در شهر زنجان که با توجه به موقعیت جغرافیایی و منطقه‌ای خود از مزایای خاصی برخوردار است، باید بیشتر مورد دقت قرار گیرد و با توجه به سنتی بودن طرح‌های جامع و سایر طرح‌های توسعه کالبدی شهر، تحقق توسعه پایدار شهری با ایجاد بسترهای لازم در ایجاد توسعه پایدار اقتصاد شهری، ضروری می‌نماید. بنابراین، ایجاد نوعی یک‌پارچگی در عرصه برنامه‌ریزی توسعه فضایی و کالبدی و برنامه‌ریزی توسعه اقتصادی، کاملاً ضروری می‌نماید. در این زمینه، تهیه راهبرد توسعه اقتصادی (EDs) را می‌توان به‌عنوان اولین گام مطرح کرد.	یکپارچه‌سازی برنامه‌های مختلف شهر زنجان به ویژه اقتصادی با برنامه‌های توسعه فیزیکی و فضایی در راستای دستیابی به سازمان‌یابی بهینه فضایی در حوزه و برنامه‌ریزی توسعه اقتصاد محلی شهر زنجان
ساکنان شهر زنجان از حقوق شهروندی برخوردارند و از سوی دیگر، این شهروندان از ظرفیت‌های اقتصادی و اجتماعی مختلفی برخوردارند که به سبب نوپا بودن پشته‌ها و سازمان‌های اجتماعی و اقتصادی تشکیل‌دهنده شهر زنجان معمولاً نتوانسته‌اند در بارور کردن این ظرفیت به طور موفق عمل کنند. از این رو، به منظور تربیت شهروندانی فعال از منظر اقتصادی می‌بایست شهروندان شهر از برنامه‌های گسترده ظرفیت‌سازی و توانمندسازی اقتصادی برخوردار شوند. این امر باعث ایجاد فرصت‌های شغلی جدید برای ساکنین، و نیز فضای تربیت شهروندانی فعال با امکان ماندگاری بیشتر در شهر را فراهم می‌آورد.	ظرفیت‌سازی و توانمندسازی اقتصادی شهروندان شهر زنجان
زیرساخت‌های شهری، از نیازهای اساسی محسوب می‌شود و در جذب و ماندگاری جمعیت و صاحبان کسب و کار به‌ویژه در شهر زنجان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. از این رو، ضروری است تا با ارتقای زیرساخت‌های شهری اولویت‌بخشی به این موضوع، به ویژه در حوزه‌های حمل و نقل برون‌شهری، ICT، انرژی و آب، زمینه حیات اقتصادی این شهرها را تضمین کرد.	مناسب‌سازی و ارتقای زیرساخت‌های شهری، شهر زنجان
شهرها بستری مناسب برای استقرار شرکت‌های دانش‌بنیان، قطب‌های رشد و پارک‌های علم و فناوری فراهم می‌کنند. این امر بی‌شک می‌تواند در جهت رونق و رشد اقتصاد ملی و محلی مؤثر افتد. بنابراین، حمایت از توسعه اقتصاد دانش‌بنیان از طریق ایجاد زیرساخت‌های لازم، می‌تواند زمینه لازم را برای رونق‌بخشی به اقتصاد محلی این شهرها و در نهایت، ارتقای سطح نوآوری - که یکی از زیرساخت‌های رقابت‌پذیری است - فراهم کند.	تأکید و توجه به توسعه اقتصاد دانش‌بنیان در قالب قطب‌های رشد و پارک‌های علم و فناوری در شهر زنجان

روش پژوهش

روش تحقیق با توجه به ماهیت کار از نوع توصیفی - تحلیلی است. داده‌های مورد نیاز با استفاده از روش کتابخانه‌ای از منابع مختلف آماری مربوط به شهر زنجان جمع‌آوری شده است. ایده پژوهش بر یافته‌های پژوهش استوار بوده و داده‌های مورد نیاز با استفاده از روش کتابخانه‌ای از منابع مختلف و مطالعات میدانی (۶۰ نفر تحصیل کرده و متخصصان امر) جمع‌آوری شده است. تعداد شاخص‌های مورد استفاده در این پژوهش، با توجه به معیارهای آن در ۵ فاز و در ۳ سطح رقابت‌پذیری، دانایی‌محور و دانش‌محور و زیرمعیارهای آن در ۲۰ سطح مورد ارزیابی قرار گرفته است.

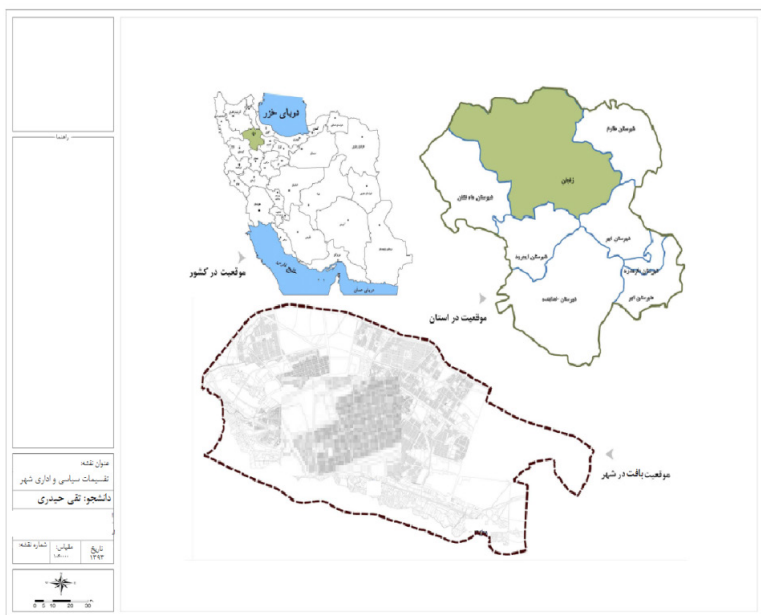

شکل شماره ۵: متدولوژی منسجم برای طراحی و توسعه شهرهای دانش بنیان (یاری، ۱۳۹۳: ۴۵)

معرفی محدوده مورد مطالعه

شهر زنجان در زمره شهرهای میانی کشور و مرکز استان زنجان است. این شهر با سابقه طولانی از جمله شهرهایی است که دوره‌های مختلف اوج و حوضیض در پویش شهرنشینی را پشت سر نهاده است. بعضی از تاریخ‌نگاران شهر زنجان را با شهر (آگانزانا) که بطلمیوس از آن نام برده است، یکی دانسته‌اند (پرچکانی، ۱۳۸۳: ۱۷۹). پیدایش اجساد با مومیایی طبیعی معروف به «مردان نمکی» در معدن نمک روستای چهره‌آباد زنجان که کارشناسان برای عمر آنها ۲۳۰۰ را ۲۵۰۰ ساله در نظر گرفته‌اند، نمودی از شکل ظاهری شخصیت پیش از اسلام در منطقه زنجان است (حسینعلی، ۱۳۸۸: ۱۱). بررسی تحولات جمعیتی شهر زنجان نشان می‌دهد که جمعیت این شهر طی سال‌های ۱۳۳۵ تا ۱۳۹۰ همواره رو به افزایش بوده است. چنانکه جمعیت شهر زنجان طی نیم قرن اخیر (۱۳۰۰-۱۳۹۰) قریب به هشت برابر (از ۴۷۱۵۹ نفر در سال ۱۳۳۵ به ۳۸۶۸۵۱ نفر در سال ۱۳۹۰)؛ (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰) شده و توسعه فضای کالبدی آن نیز طی سال‌های ۱۳۹۰ - ۱۳۳۵ از ۴۶۵ به ۶۷۶۳ هکتار) به حدود ۱۴ برابر رسیده است (درگاه ملی آمار، ۱۳۹۰).

نقشه شماره ۱: تقسیمات سیاسی و اداری شهر زنجان

ماخذ: آرمان‌شهر، ۱۳۸۸: ۱۷

تجزیه و تحلیل

همان‌طور که گفته شد، شهر دانش‌بنیان از مفاهیم جدید در حوزه مدیریت شهری است که با توجه به مسائل و مشکلات روزافزون شهرها و لزوم مدیریت این سیستم بر مبنای دانش مطرح شده است و در حال حاضر، این سیستم در حال تبدیل شدن و مطرح شدن به عنوان یک شهر دانش‌بنیان است. شهرهایی که مبنا و اساس برنامه‌ریزی‌هایشان را نیروهای خلاق و نوآور، کالاهای با ارزش افزوده که این ارزش افزوده از طریق خلاقیت و نوآوری ایجاد می‌شود، ایجاد اقتصاد شهری مبتنی بر دانش، ایجاد زمینه‌های نوآوری و ابتکار و حذف موانع این امر و مواردی این‌چنینی تشکیل می‌دهد. در همین زمینه، تعداد زیرمعیارهای شهر دانش‌بنیان برای شهر زنجان نیز در نظر گرفته شده است.

جدول شماره ۲: نتایج شهر دانش‌بنیان

زیر معیارهای شهر دانش‌بنیان	CLi	TOPSIS
دسترسی به تمام فناوری‌های ارتباطی	۰٫۶۸۴۷۰۷	۱
توجه به پتانسیل شهروندان	۰٫۶۴۷۹۴۶	۲
فعالیت‌های پژوهش	۰٫۲۷۹۴۲	۳
مراکز مدنی	۰٫۲۶۱۸۲۳	۴

در بین زیرمعیارهای مورد سنجش، دسترسی به تمام فناوری‌های ارتباطی توانسته است جایگاه اول را به خود اختصاص دهد. دومین زیرمعیار توجه به پتانسیل شهروندان است که با کسب امتیاز «۰٫۰۶۲۴۷» در جایگاه دوم قرار گرفته است. در جایگاه سوم فعالیت‌های پژوهش است و شهر زنجان از این نظر توانسته است از تعالی پژوهش - که سکویی را برای کالاها و خدمات دانایی محور نوین فراهم می‌آورد - استفاده نسبتاً مطلوبی بکند. آخرین زیر معیار «مراکز مدنی» است که در این امر نسبتاً عملکرد ضعیفی داشته است و نتوانسته است استفاده مفیدی از آن بکند.

جدول ذیل و نتایج حاصل از مدل تاپسیس نشان می‌دهد در حالت کلی در بین مؤلفه‌های مذکور توجه به پتانسیل شهروندان جایگاه اول را به خود اختصاص داده است و تأثیرگذاری بیشتری نسبت به سایر مؤلفه‌های مورد ارزیابی دارد و امتیاز کسب‌شده توسط این مؤلفه در مدل تاپسیس (۱) می‌باشد. دومین و سومین مؤلفه تأثیرگذار به ترتیب کیفیت بالای زندگی

و دسترسی به تمام فناوری‌های ارتباطی است که این سه مؤلفه می‌تواند علاوه بر تأثیر زیاد بر دانش‌بنیان بودن شهر زنجان، نقش زیادی در رقابت‌پذیری ملی نیز داشته باشد. در همین زمینه، مؤلفه‌های دیگر هم نقش کم‌رنگ‌تری در رقابت‌پذیری و شهر دانش‌بنیان مورد مطالعه دارند که از جمله این مؤلفه‌ها می‌توان به فعالیت‌های پژوهشی، شرایط تقاضا و شبکه‌های تجاری اشاره کرد. با سایر مؤلفه‌هایی که نقش کمتری دارند را نیز می‌توان با برنامه‌ریزی دقیق و منسجم تقویت کرد. با وجود این و با توجه به پتانسیل‌های شهر زنجان، نیاز به عزم و توجه جدی مسئولان و سایر نهادها احساس می‌شود.

جدول شماره ۳: بررسی رتبه‌بندی زیرمعیارها

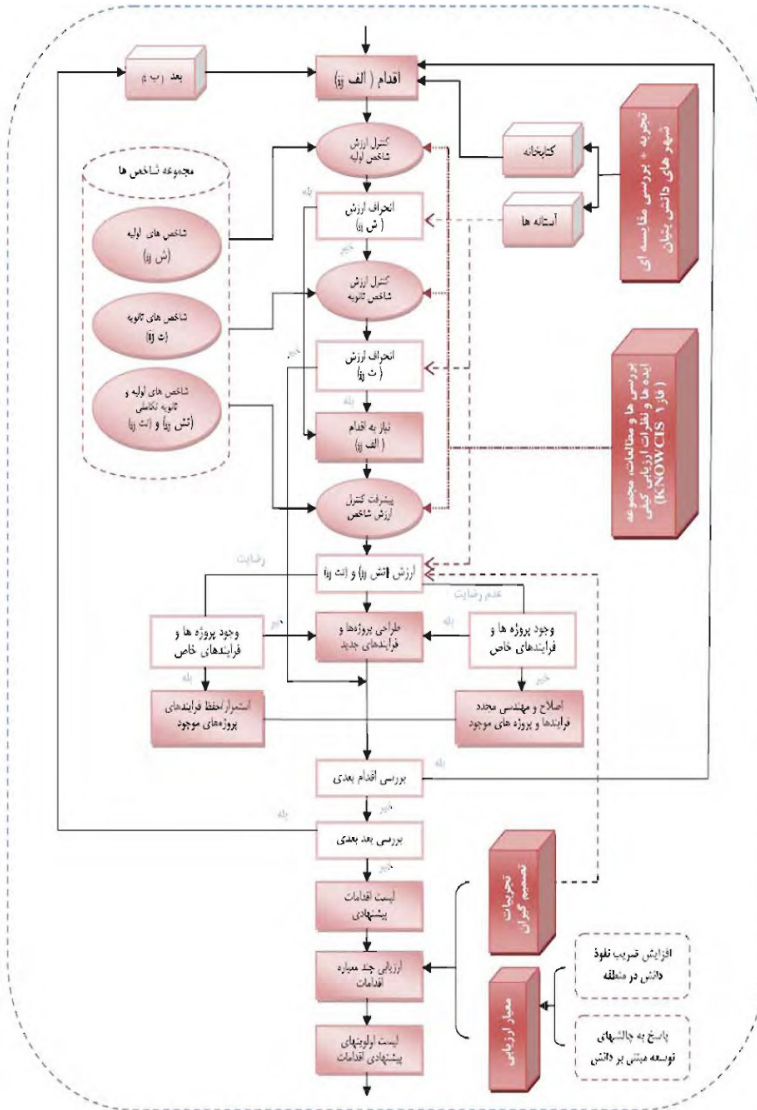
رتبه بندی زیرمعیارها به صورت کلی	CLi	TOPSIS
دسترسی به بازار	۰/۳۷۷۰۷۴	۲
فرهنگ کسب و کار	۰/۲۲۶۲۴۴	۱۱
طراحی شهری با فناوری‌های نوین	۰/۲۵۱۱۳۱	۹
رویدادهای شانسی	۰/۲۶۳۹۵۲	۷
دسترسی مؤثر	۰/۱۱۳۱۲۲	۱۴
شبکه‌های تجاری	۰	۲۰
کیفیت بالای زندگی	۰/۱۵۰۸۳	۱۳
تخصص‌گرایی رقابتی	۰/۲۳۴۶۱۵	۱۰
شرایط تقاضا	۰/۳۰۹۲۰۱	۴
جامعه با فرهنگ مناسب مبتنی بر شایسته‌سالاری	۰/۳۰۱۶۵۹	۵
دسترسی به تمام فناوری‌های ارتباطی	۰/۳۲۴۲۸۴	۳
فعالیت‌های پژوهش	۰/۰۲۷۸۷۲	۱۸
توجه به پتانسیل شهروندان	۱	۱
اقدامات دولت	۰/۱۰۲۲۶۲	۱۵
عوامل تولید	۰/۲۶۸۶۶۵	۶
خدمات عمومی	۰/۰۲۷۵۴۸	۱۹
صنایع مرتبط و پشتیبان	۰/۲۵۳۷۹۲	۸
استراتژی، ساختار و رقابت‌پذیری شرکت	۰/۱۰۰۰۳۸	۱۶
مراکز مدنی	۰/۱۷۵۴۵۹	۱۲
سیاست‌های آموزشی	۰/۰۴۳۵۹	۱۷

نتیجه‌گیری و ارائه مدل راهبردی برای توسعه شهر دانش‌بنیان

دانش به طور روزافزون به عنوان منبع اصلی رشد اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی در نظر گرفته می‌شود. از این رو، تولید و توزیع آن هدف اصلی مؤسسات و حکومت‌ها به شمار می‌رود. در این زمینه، شهرهای دانش‌محور ظهور یافتند. در سال‌های اخیر، مفهوم شهر دانش‌بنیان توجه بسیاری از محققان را به خود جلب کرده است. مزایایی که شهر دانش‌بنیان ارائه می‌دهد، برای هر شهر پیشرفته‌ای بسیار حائز اهمیت است؛ به گونه‌ای که سیاست‌گذاران قادر به چشم‌پوشی از آن نمی‌باشند. از سویی، بر پایه مرور متون و تجارب جهانی و با پذیرش ضرورت‌های حضور و مداخله مدیریت شهری در توسعه اقتصاد محلی و ملی، فعالیت در حوزه شهر دانش‌بنیان در شهرهای ایران، می‌تواند اقتصاد این شهرها را از اتکای صرف به مقوله مسکن و زمین خارج کند. در همین زمینه، نتایج حاصل براساس خبرگان جامعه بیانگر آن است که در بین زیرمعیارهای مورد سنجش توجه به پتانسیل شهروندان با کسب امتیاز (۱) در جایگاه نخست و بیشترین اثرگذاری را در شهر زنجان داشته است و دومین مؤلفه تأثیرگذار کیفیت بالای زندگی با کسب امتیاز «۰/۳۷۷» است که در جایگاه دوم از نظر خبرگان و متخصصان جامعه داشته است و در نهایت، مؤلفه دسترسی به تمام فناروی‌های ارتباطی با کسب امتیاز «۰/۳۲۴» در جایگاه سوم قرار گرفته‌اند و سایر مؤلفه‌های مورد سنجش و ارزیابی در جایگاه‌های بعد قرار دارند و به ترتیب اثرگذاری هر یک از آنها براساس مدل تاپسیس نشان داده شده است. بنابراین، بر استفاده بهتر از پتانسیل شهر زنجان و ارتقای مؤلفه‌ها و رقابت‌پذیری آن در حوزه توسعه اقتصادی با رویکرد اقتصاد مقاومتی و ارتقای رقابت‌پذیری شهری ضروری به نظر می‌رسد و ایده بنیادی طرح مذکور می‌تواند در قبال مدل عملیاتی ذیل ترسیم شود:

شکل شماره ۶: مدل پیشنهادی پژوهش برای تحقق شهر دانشی

منابع

- پرچگانی، حمیده (۱۳۸۶)، توسعه فیزیکی شهر زنجان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه زنجان.
- حسینعلی، حسن (۱۳۸۸)، گذری بر تاریخ زنجان، انتشارات دانش؛ بهار.
- درگاه ملی آمار، ۱۳۹۰ - ۱۳۳۵.
- ملایی، مصطفی و سیدمهدی محدث (۱۳۸۸)، شهر مقدس قم، شهر دانایی محور در افق ۱۴۶۴، همایش استانداری قم.
- ملایی، مصطفی، سجاد حبیبیان، معصومه جانعلی‌زاده چوبستی (۱۳۹۱)، ارائه مدلی تعاملی در جامعه دانایی محور در خصوص شکل‌گیری کسب و کارهای دانش‌بنیان در افق ۱۴۶۴، اولین کنفرانس ملی کار آفرینی و مدیریت کسب و کارهای دانش‌بنیان، دانشگاه مازندران.
- مهندسین مشاور آرمان‌شهر (۱۳۸۸)، بافت فرسوده شهر زنجان، راه و شهرسازی استان زنجان.
- ناصری، علی، لیلا یگ، عاطفه قوامی فر (۱۳۹۰)، ارائه متدولوژی و مدل منسجم ایجاد و توسعه شهرهای دانش‌بنیان، اولین کنفرانس بین‌المللی شهر الکترونیک.
- یاری، حمید (۱۳۹۳)، ایجاد و توسعه شهرهای دانش‌بنیان؛ راهکاری مؤثر در تحقق اقتصاد مقاومتی، دومین کنفرانس ملی کارآفرینی و مدیریت کسب و کارهای دانش‌بنیان، ۲۰ بهمن.

- Amidon, D, Innovation Strategy for the Knowledge Economy, Butterworth-Heinemann Boston, Ma, 2003

